

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ,
ΝΕΥΡΟΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΑΚΡΙΒΕΙΑΣ «ΚΩΣΤΗΣ ΣΤΕΦΑΝΗΣ»

ΕΠΙΨΥ

Η Κατάσταση του Προβλήματος των Ναρκωτικών και των Οινοπνευματωδών στην Ελλάδα

Ετήσια Έκθεση 2017 Σύνοψη Κύριων Σημείων

ΕΚΤΕΠΝ
ΕΘΝΙΚΟΣ ΦΟΡΕΑΣ
ΤΟΥ ΕΜCDDA

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΓΙΑ ΤΑ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ
www.ektepn.gr

Αθήνα 2018

**Στον Μάρκο...
μας λείπεις...**

Το Επιστημονικό Προσωπικό του ΕΚΤΕΠΝ
συλλέγει, επεξεργάζεται και επιμελείται
τα στοιχεία στα οποία βασίζεται η Έκθεση.

Επιμέλεια: Μ. ΤΕΡΖΙΔΟΥ

Πρόλογος

Συμπληρώνονται φέτος εικοσιπέντε χρόνια (1993-2018) από την ίδρυση και λειτουργία στη χώρα μας του Ελληνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά – ΕΚΤΕΠΝ. Του Κέντρου που σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για τα Ναρκωτικά και με τις Ευρωπαϊκές χώρες του δικτύου του συγκεντρώνει στοιχεία για την κατάσταση της χρήσης ναρκωτικών στη χώρα μας και την αντιμετώπιση του προβλήματος, συμπληρώνοντας το Ευρωπαϊκό παζλ στο σημαντικό αυτό θέμα δημόσιας υγείας και προσφέροντας ταυτόχρονα τεκμηριωμένα στοιχεία για τους εμπλεκόμενους φορείς στη χώρα μας.

Το πρόβλημα των ουσιοεξαρτήσεων γενικότερα (συμπεριλαμβανομένων και των νόμιμων ουσιών – καπνού, αλκοόλ, ψυχοδραστικών φαρμάκων) αποτελεί ένα μείζον και συνεχώς μεταβαλλόμενο πρόβλημα στη χώρα μας όπως και στις άλλες χώρες. Η τεκμηριωμένη γνώση των διαστάσεων και της φύσης του αποτελεί προϋπόθεση για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση ενός αποτελεσματικού κατά το δυνατό σχεδίου δράσης για την αντιμετώπισή του. Τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στην παρούσα (2018) Έκθεση του ΕΚΤΕΠΝ σε συνέχεια των προηγούμενων Εκθέσεων, μας προσφέρουν πληροφορίες για τις πρόσφατες εξελίξεις και μας επιτρέπουν να παρακολουθήσουμε τις προσπάθειες που έχουν γίνει στη χώρα μας από την πλευρά της πολιτείας και των φορέων ώστε να περιοριστεί το πρόβλημα.

Και όπως καταδεικνύεται από τις πληροφορίες που μας προσφέρει η Έκθεση έχουν γίνει πολλά. Με τις άοκνες προσπάθειες των φορέων πρόληψης και θεραπείας έχουμε κατορθώσει να ανακόψουμε την ανοδική πορεία στην εξάπλωση και επιδείνωση του προβλήματος και αυτό παρά την δύσκολη περίοδο που περνά η χώρα τα τελευταία χρόνια λόγω της οικονομικής ύφεσης. Για παράδειγμα, ο εκτιμώμενος αριθμός των προβληματικών χρηστών παραμένει σταθερός. Επίσης, δεν διαπιστώνεται κάποια σταθερή αύξηση τα τελευταία χρόνια έως το 2015 της χρήσης νόμιμων και παράνομων ουσιών στους μαθητές.

Θα μπορούσαμε να αποδώσουμε την σταθεροποίηση του προβλήματος σε αρκετούς παράγοντες συμπεριλαμβανομένων των παρεμβάσεων των Κέντρων Πρόληψης αλλά και των θεραπευτικών μονάδων που τα τελευταία χρόνια παρέχουν εξειδικευμένες θεραπείες ανάλογα με την βαρύτητα και τη χρονιότητα των χρηστών – υποκατάσταση και στεγνά προγράμματα – καθώς και προσπάθεια να καλύψουν κατά το δυνατό τη γεωγραφική επικράτεια της χώρας. Ταυτόχρονα, έμπειρα πλέον στελέχη των μονάδων μεταγγίζουν τις γνώσεις τους στα νεότερα μέλη που ενισχύουν τη λειτουργία τους.

Οι εξελίξεις στην παροχή υπηρεσιών πρόληψης και κυρίως η προσέγγιση του θέματος στο ευρύτερο πλαίσιο που εξασφαλίζει την ψυχοκοινωνική υγεία των νέων φαίνεται να έχει θετικό αποτέλεσμα.

Αλλά και η πολύπλευρη κάλυψη των αναγκών στον τομέα της θεραπείας, φαίνεται να περιορίζει τον αριθμό των εξαρτημένων που διαφορετικά θα κυκλοφορούσαν διακινώντας ναρκωτικά με αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων χρηστών.

Η διαπιστούμενη πρόοδος που προαναφέρθηκε και που φαίνεται να έχει ως αποτέλεσμα τη σταθεροποίηση του προβλήματος γεννά το ερώτημα κατά πόσο δεν θα ήταν δυνατός και ο περιορισμός του.

Η Έκθεση δεν εξωραΐζει την κατάσταση. Αποτυπώνει μαζί με την πρόοδο και τις ελλείψεις και αδυναμίες. Θα επισημάνω μόνον δύο-τρεις από αυτές που θεωρώ ως ιδιαίτερα σημαντικές στις οποίες θα έπρεπε να δοθεί προτεραιότητα: Εθνικό Σχέδιο Δράσης με σκοπό να καλυφθούν τα κενά στον τομέα της πρόληψης και θεραπείας και να διασυνδεθούν αποτελεσματικότερα οι υπηρεσίες και τα προγράμματα μεταξύ τους.

Συστηματική παρακολούθηση και αξιολόγηση όλων των προγραμμάτων και παρεμβάσεων, δίνοντας τη δυνατότητα για συνεχείς βελτιώσεις. Στον δεύτερο αυτό στόχο σημαντική συμβολή θα είχε η υποστήριξη από την πολιτεία ερευνών – που μέχρι σήμερα δεν υπάρχει - όπως στο γενικό και τον μαθητικό πληθυσμό της χώρας. Οι έρευνες αυτές προσφέρουν ανεκτίμητες πληροφορίες για την πορεία της χρήσης ουσιών, όχι μόνον των παράνομων αλλά και των νόμιμων και των συνδεόμενων με αυτές ψυχοκοινωνικών παραγόντων.

Κλείνοντας τον σύντομο αυτόν Πρόλογο θα ήθελα να υπογραμμίσω το γεγονός πως η Έκθεση αυτή και η υψηλή ποιότητα του περιεχομένου της δεν θα μπορούσε να παραχθεί χωρίς την άοκνη προσπάθεια και το υψηλό επίπεδο τεχνογνωσίας που αποτελούν παγιωμένα πλέον γνωρίσματα των μελών του ΕΚΤΕΠΝ και της επιστημονικά υπευθύνου του κυρίας Μ. Τερζίδου.

Άννα Κοκκέβη

Ομότ. Καθηγήτρια

Υπεύθυνη Τομέα Ουσιοεξαρτήσεων, Συναφών Ερευνών & Διεθνών Συνεργασιών ΕΠΙΨΥ

Μέλος Δ.Σ. ΕΠΙΨΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η φετινή *Ετήσια Έκθεση του ΕΚΤΕΠΝ για την Κατάσταση των Ναρκωτικών και των Οικογενειακών 2017* αποδεικνύει ότι η ρήση «ουδείς αναντικατάστατος» είναι αναληθής! Υπάρχουν άνθρωποι που είναι πολύ δύσκολο να τους αντικαταστήσεις όταν τους χάσεις. Στο ΕΚΤΕΠΝ αυτός ήταν ο συνάδελφος Μάρκος Φουντουκάς, ο οποίος απεβίωσε το Νοέμβριο του 2017. Ως αποτέλεσμα, η γραφιστική επιμέλεια της Έκθεσης, τα γραφήματα και όλη η έκδοση καθυστέρησαν.

Η ποιότητα και η ποσότητα των στοιχείων παραμένει βέβαια υψηλή. Για το 2017, επιλέξαμε να συντομεύσουμε τα Κεφάλαια, μειώνοντας το μέγεθος της Έκθεσης. Περισσότερα στοιχεία από αυτά που παρουσιάζονται είναι, όπως πάντα, στη διάθεση των συνεργατών μας.

Η Έκθεση ενημερώνει, όπως κάθε χρόνο τους χαράσσοντες πολιτική, τους επαγγελματίες του χώρου και το ευρύ κοινό για τις εξελίξεις στο πρόβλημα των ναρκωτικών κατά το έτος 2016, αναλύοντας και συζητώντας τα στοιχεία διαχρονικά, αλλά και σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρώπη.

Παράλληλα το Ευρωπαϊκό Κέντρο (EMCDDA) εξέδωσε φέτος ξεχωριστή Έκθεση για κάθε κράτος-μέλος με τα εθνικά του στοιχεία. Η έκδοση είναι ηλεκτρονική και διαθέσιμη αυτή τη στιγμή στην αγγλική γλώσσα, σύντομα όμως θα την μεταφράσουμε στα ελληνικά. Στο μεταξύ, είναι προσβάσιμη από: http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2018/greece_en

Μετά την απώλεια του συνάδελφου Μάρκου, οι κυρίες Έφη Βλασσοπούλου και Πετρούλα Πρασά ανέλαβαν μόνες την έκδοση της Έκθεσης με το επιτραπέζιο εκδοτικό σύστημα του ΕΚΤΕΠΝ και ανταποκρίθηκαν επάξια, πλαισιώνοντας το κείμενο με μια αισθητικά ευχάριστη εικόνα.

Στους συναδέλφους μου, σε όλη την ομάδα του ΕΚΤΕΠΝ, χρωστώ σε μεγάλο βαθμό τη διαδρομή μου στο ΕΚΤΕΠΝ, αλλά και την ευχάριστη διάθεση που δημιουργείται στο χώρο εργασίας μας. Ευχαριστώ τον καθένα ξεχωριστά για τον επαγγελματισμό, το κίνητρο, την επιστημονικότητα και τη συνέπεια που αδιάλειπτα επιδεικνύουν.

Την Καθηγήτρια κυρία Άννα Κοκκέβη, που και πάλι επιμελήθηκε επιστημονικά τα κεφάλαια της Έκθεσης, ευχαριστούμε ολόψυχα.

Συνοπτική παρουσίαση της *Ετήσιας Έκθεσης του ΕΚΤΕΠΝ για την Κατάσταση των Ναρκωτικών και των Οικογενειακών 2017* θα εκδοθεί σε έντυπη μορφή, ενώ το πλήρες κείμενο εκδίδεται σε μορφή CD και θα είναι στο άμεσο μέλλον προσβάσιμο από τον δικτυακό τόπο του ΕΠΙΨΥ www.epipsi.gr.

Μανίνα Τερζίδου

Επιστ. Υπεύθυνη του ΕΚΤΕΠΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Εθνική πολιτική και νομοθεσία για τα ναρκωτικά

Το Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Υγείας για τις εξαρτήσεις, θέτει ως στόχους τη διασφάλιση της πρόσβασης των εξαρτημένων σε πρόγραμμα υποκατάστασης, αλλά και την ενίσχυση της δυνατότητας πλήρους απεξάρτησης καθώς και τη διευκόλυνση της κοινωνικής ένταξης των ατόμων μετά την ολοκλήρωση προγραμμάτων, τη γεωγραφική κάλυψη όλης της επικράτειας και τη φροντίδα των ευάλωτων πληθυσμών (άστεγοι, έγκυες, νέοι, άτομα με ψυχιατρική συννοσηρότητα). Προτεραιότητα αποτελεί η επί μακρόν επιθυμητή συνεργασία των αρμόδιων φορέων για την ορθολογική διαχείριση των πόρων και για την καλύτερη ανταπόκριση στις ανάγκες των χρηστών.

Οι σημαντικές εξελίξεις στο νομικό καθεστώς της κάνναβης που ξεκίνησαν το 2016 με τη νομιμοποίηση της βιομηχανικής κάνναβης, συνεχίστηκαν το 2017 και το 2018. Η κοινή υπουργική απόφαση των Υπουργείων Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Υγείας, με αριθμό Γ5γ οικ. 49690 μετατρέπει την κάνναβη από παράνομη σε συνταγογραφούμενη ουσία με ειδικό συνταγολόγιο. Το 2018, ο ΝΟΜΟΣ 4523 (ΦΕΚ Α'41/7-3-2018) «Διατάξεις για την παραγωγή τελικών προϊόντων Φαρμακευτικής Κάνναβης και άλλες διατάξεις», ο οποίος κατατέθηκε από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, νομιμοποιεί την κυκλοφορία φαρμακευτικών σκευασμάτων κάνναβης. Αναμένονται υπουργικές αποφάσεις σχετικά με το παραγωγικό κομμάτι του φαρμάκου και τη ρύθμιση της συνταγογράφησης του φαρμάκου από αρμόδια επιτροπή και σε συνεργασία με τον ΕΟΦ.

Ο νόμος 4461/2017 (ΦΕΚ Α' 38 28/3/2017), άρθρο 19 «Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά (Ε.Κ.ΤΕ.Π.Ν.) επανιδρύει το ΕΚΤΕΠΝ ως μονάδα του ΕΠΙΨΥ κατ' εφαρμογή του Κανονισμού 1920/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με το Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας. Με την κοινή υπουργική Αριθμ. Δ2α/90073/17 (ΦΕΚ Β' 32/16.01.2018) των Υπουργών Υγείας, Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων και Οικονομίας καθορίζονται τα καθήκοντα του ΕΚΤΕΠΝ και προβλέπεται κωδικός για τη χρηματοδότησή του.

Ανακόπτονται οι συνεχείς και για πολλά χρόνια δραστικές περικοπές στη χρηματοδότηση των φορέων. Το ΚΕΘΕΑ και το πρόγραμμα ΙΑΝΟΣ του ΨΝΘ εμφανίζουν μικρή σχετικά μείωση των δαπανών τους το 2016 (2% και 11%, αντίστοιχα), ενώ ο ΟΚΑΝΑ και το πρόγραμμα ΑΡΓΩ του ΨΝΘ εμφανίζουν αύξηση (17% και 2%, αντίστοιχα). Οι δαπάνες του ΚΕΘΕΑ παραμένουν σχεδόν σταθερές το 2016 σε σχέση με το 2015, εμφανίζοντας ελάχιστη μείωση (2%), ενώ η μείωση των δαπανών του προγράμματος του ΨΝΘ ΙΑΝΟΣ είναι μεγαλύτερη (11%).

Η Υπηρεσία του Εθνικού Συντονιστή για την Αντιμετώπιση των Ναρκωτικών διοργάνωσε σε συνεργασία με το ΚΕΕΛΠΝΟ, τη 12η Συνάντηση του δικτύου EXASS Net της Ομάδας Rompidou του Συμβουλίου της Ευρώπης, με θέμα «Πρόσφυγες και Ναρκωτικά: Εκτίμηση αναγκών, στήριξη πρακτικών, πρόληψη κινδύνων». Η συνάντηση πραγματοποιήθηκε σε δύο φάσεις (Νοέμβριο 2017 και Απρίλιο 2018) και προέκυψαν σημαντικά συμπεράσματα, τα οποία υποδεικνύουν τις ελλείψεις και τις ανάγκες στον τομέα αυτόν και αναμένεται να συμβάλλουν στον σχεδιασμό της ανταπόκρισης της Πολιτείας στις ανάγκες αυτές.

Επαναλειτουργεί από τον Ιανουάριο του 2018 η Εθνική Επιτροπή Σχεδιασμού και Συντονισμού για την Αντιμετώπιση των Ναρκωτικών, με εντολή πρώτον, την κατάθεση πρότασης για το θεσμικό πλαίσιο αδειοδότησης, λειτουργίας και ελέγχου των ιδιωτικών κέντρων που δραστηριοποιούνται στο χώρο των εξαρτήσεων και δεύτερον την εκπόνηση νέας εθνικής στρατηγικής και σχεδίου δράσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών στο γενικό και σε ειδικούς πληθυσμούς

Οι έρευνες για τη χρήση ουσιών σε αντιπροσωπευτικό δείγμα του γενικού πληθυσμού με την εφαρμογή πρότυπου ερωτηματολογίου αποτελεί προϋπόθεση για την κατά το δυνατόν πληρέστερη αποτύπωση του φαινομένου σε μια χώρα. Στην χώρα μας, τέτοιου είδους έρευνα υλοποιήθηκε για τελευταία φορά το 2004 από το ΕΠΙΨΥ. Σημειώνεται ότι, η ύπαρξη ή μη στοιχείων από κάποια πρόσφατη έρευνα στο γενικό πληθυσμό θα αποτελέσει ένα από τα κριτήρια στην αξιολόγηση του επιδημιολογικού Δείκτη του Επιπολασμού της Χρήσης στον Πληθυσμό από το Ευρωπαϊκό Κέντρο το 2019. Στο πλαίσιο αυτό το ΕΚΤΕΠΝ επισημαίνει την ανάγκη της άμεσης επαναληπτικής υλοποίησης της πανελλήνιας έρευνας για τη χρήση ουσιών σε αντιπροσωπευτικό δείγμα του γενικού πληθυσμού με την εφαρμογή του ερωτηματολογίου που προτείνεται από το Ευρωπαϊκό Κέντρο. Ωστόσο, το σχετικά υψηλό κόστος παρόμοιας έρευνας προϋποθέτει την οικονομική της στήριξη από τους φορείς που χαράσσουν πολιτική στο χώρο των εξαρτήσεων στη χώρα.

Στοιχεία για τη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών από βιοχημικές αναλύσεις σε δείγματα λυμάτων ελληνικών πόλεων έρχονται –τα τελευταία χρόνια– να προστεθούν στα στοιχεία που είναι διαθέσιμα μέσω των παραδοσιακών επιδημιολογικών δεικτών (έρευνες, κατασχέσεις, αγορές, αιτήματα για θεραπεία κτλ.), βοηθώντας με αυτό τον τρόπο στην πολύπλευρη και την εγκυρότερη μελέτη του φαινομένου της χρήσης στη χώρα.

Την Άνοιξη του 2018 ολοκληρώθηκε από το ΕΠΙΨΥ ο 5ος κύκλος της «Πανελλήνιας έρευνας για τις συμπεριφορές που συνδέονται με την υγεία των έφηβων-μαθητών», το ελληνικό σκέλος του διεθνούς ερευνητικού προγράμματος Health Behaviour in School-aged Children (HBSC/WHO), ενώ το 2019 θα υλοποιηθεί ο 6ος κύκλος της «Πανελλήνιας έρευνας στο σχολικό πληθυσμό για τη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών και άλλες εξαρτητικές συμπεριφορές», του ελληνικού σκέλους της αντίστοιχης Πανευρωπαϊκής έρευνας ESPAD. Τα αποτελέσματα των ερευνών αυτών αναμένονται με ενδιαφέρον προκειμένου να ελεγχθεί εάν υπάρχει συνέχιση ή ανακοπή της αυξητικής τάσης στη χρήση κάνναβης που παρατηρείται για τα προηγούμενα χρόνια στους 16χρονους στην χώρα μας.

Πρόσφατα δεδομένα από μελέτη σε κρατούμενους φυλακών (κυρίως με ιστορικό χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών) δείχνουν ότι το καθεστώς κράτησης δεν αρκεί από μόνο του για την αποτροπή της χρήσης, συμπεριλαμβανομένης της ενέσιμης, εξαρτησιογόνων ουσιών στη φυλακή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Πρόληψη – Εξελίξεις και παρεμβάσεις

Η πρόληψη των ουσιοεξαρτήσεων στην Ελλάδα υλοποιείται κατά βάση από το πανελλαδικό δίκτυο των 75 Κέντρων Πρόληψης που λειτουργούν στο πλαίσιο της συνεργασίας του ΟΚΑΝΑ με την Τοπική Αυτοδιοίκηση και τοπικούς φορείς (καλύπτοντας τους 50 από τους 51 νομούς της χώρας), από το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων στο πλαίσιο της υλοποίησης προγραμμάτων ΑΥ, καθώς και από άλλους κυβερνητικούς ή μη κυβερνητικούς φορείς.

Το 2016 υπογράφηκε Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ του Υπουργείου Παιδείας και του ΟΚΑΝΑ, καθώς και αντίστοιχο Μνημόνιο μεταξύ του Υπουργείου Παιδείας και του ΚΕΘΕΑ, για την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και δράσεων με στόχο την πρόληψη και την αντιμετώπιση του εκφοβισμού και της βίας στα σχολεία. Πρωτόκολλο Συνεργασίας υπογράφηκε επίσης μεταξύ του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη και του ΟΚΑΝΑ. Στις αρχές του 2017 ο ΟΚΑΝΑ έθεσε σε πλήρη λειτουργία την Υπηρεσία Άμεσης Κοινωνικής Παρέμβασης για την έγκαιρη παρέμβαση σε ανήλικους και νεαρούς παραβάτες χρήστες ουσιών.

Σε επίπεδο παρεμβάσεων πρόληψης η δράση στη σχολική κοινότητα παραμένει πάγια προτεραιότητα τόσο σε επίπεδο χάραξης πολιτικής όσο και σε επίπεδο παρεμβάσεων πρόληψης που υλοποιούνται. Κατά το σχολικό έτος 2015-2016 αυξήθηκε η δράση των Κέντρων / φορέων Πρόληψης στη σχολική κοινότητα σε παρεμβάσεις πρόληψης και προαγωγής της ψυχοκοινωνικής υγείας. Όσον αφορά τα προγράμματα Αγωγής Υγείας του Υπουργείου Παιδείας, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μείωση των προγραμμάτων σε θέματα εξαρτήσεων. Ωστόσο, ευρύτερα θέματα ψυχοκοινωνικής υγείας καλύπτονται σε αντίστοιχα προγράμματα με άλλη θεματολογία (ψυχική υγεία / διαπροσωπικές σχέσεις, σχολικός εκφοβισμός / διαδικτυο, διαφορετικότητα / ρατσισμός).

Έμφαση επίσης δίνεται στον ρόλο της οικογένειας, γεγονός που φαίνεται και από τον μεγάλο αριθμό συμμετεχόντων στις παρεμβάσεις που πραγματοποιούνται για γονείς, γεγονός που ισχύει διαχρονικά στον τομέα της πρόληψης.

Το 2016 δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση από τον ΟΚΑΝΑ στην εκπαίδευση στελεχών πρόληψης, πραγματοποιώντας σεμινάρια και εκπαιδευτικές δράσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Εκτίμηση του αριθμού των χρηστών υψηλού κινδύνου

Ο πιθανός αριθμός χρηστών υψηλού κινδύνου στην Ελλάδα για το 2016 έχει υπολογιστεί με την εφαρμογή της διεθνώς προτιμώμενης μεθόδου των πολλαπλών εγγραφών (multiple records ή capture-recapture) στα ετήσια δεδομένα του Δείκτη Αίτησης Θεραπείας.

Για το έτος 2016, η εκτίμηση του συνολικού αριθμού χρηστών υψηλού κινδύνου ηλικίας 15-64 ετών με κύρια ουσία τα οπιοειδή είναι 17.067 με 95% διάστημα εμπιστοσύνης 14.663 – 20.103. Η εκτίμηση αυτή δεν διαφέρει σημαντικά από την αντίστοιχη εκτίμηση για το 2015 (16.701 με 95% δ.ε. από 14.346 έως 19.677), δίνοντας ένδειξη σταθεροποίησης του συνολικού αριθμού χρηστών, σε ένα χαμηλότερο επίπεδο από τη μέγιστη εκτίμηση των 24.000 χρηστών το 2009.

Η συνολική εκτίμηση του αριθμού των χρηστών που κάνουν ενέσιμη χρήση κατά τον τελευταίο μήνα είναι 4.173 άτομα (95% δ.ε. 3.376 – 5.303), η οποία είναι κάπως χαμηλότερη της αντίστοιχης εκτίμησης της προηγούμενης χρονιάς, η οποία ήταν 5.397 (95% δ.ε. 4.225 – 7.129).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Αριθμός και χαρακτηριστικά των ατόμων που εντάχθηκαν στη θεραπεία για προβλήματα από τη χρήση ουσιών

Τουλάχιστον 4314 άτομα με προβλήματα από τη χρήση ουσιών εισήλθαν στα προγράμματα θεραπείας της χώρας το 2016. Ο αριθμός αυτός παρουσίασε αύξηση σε σύγκριση με το 2015 σηματοδοτώντας την ανακοπή της πτωτικής πορείας στις εισόδους στη θεραπεία, η οποία είχε ξεκινήσει από το 2013. Η αύξηση του αριθμού των εισόδων το 2016 συνδέεται σχεδόν αποκλειστικά με τη διάθεση νέων θέσεων στο πρόγραμμα υποκατάστασης στην περιοχή της Αττικής.

Περίπου το 70% των ατόμων που εισέρχονται σε θεραπεία αναφέρουν χρήση περισσότερων των μίας ουσίας. Τα οπιοειδή (κυρίως ηρωίνη) ωστόσο συνεχίζουν να αποτελούν τη συχνότερα αναφερόμενη «κύρια» ουσία χρήσης στα άτομα που εισέρχονται στη θεραπεία στην Ελλάδα αναφέρθηκαν από περίπου το 66% των ατόμων που εισήλθαν στη θεραπεία το 2016. Μάλιστα, το 2016 φάνηκε να ανακόπτεται η έως τότε πτωτική τάση του αριθμού των ατόμων με προβλήματα από τη χρήση τους, γεγονός που— όπως αναφέρθηκε παραπάνω— αντανάκλα αναδιοργάνωση και μεταβολές στην πολιτική του ΟΚΑΝΑ στη χορήγηση του υποκατάστατου κυρίως στην περιοχή της Αττικής.

Περίπου 1000 αιτήματα θεραπείας ετησίως κατά την τελευταία 5ετία αφορούν προβλήματα από τη χρήση κάνναβης το 2016 ο αριθμός αυτός ήταν σχεδόν 3πλάσιος εκείνου μίας 10ετίας πριν (150% αύξηση).

Συνεχίστηκε το 2016 η πτωτική τάση στο ποσοστό των χρηστών οπιοειδών που αναφέρουν την ένεση ως τον συνήθη τρόπο χρήσης της ουσίας και, ταυτόχρονα, η αυξητική τάση της ενδορινικής χρήσης. Συνεχίστηκε, επιπλέον, η μείωση στο ποσοστό των χρηστών που αναφέρουν πρόσφατη ενέσιμη χρήση, ενώ πτωτική τάση παρουσιάζει διαχρονικά και η κοινή χρήση σύριγγας.

Μεταξύ των χρηστών οπιοειδών, ο νομός Θεσσαλονίκης εμφανίζει συγκριτικά υψηλότερα ποσοστά καθημερινής χρήσης της ουσίας (συγκριτικά με όλες μαζί τις λοιπές περιοχές πλην Αττικής), προτίμησης στην ενέσιμη χρήση (συγκριτικά με την Αττική), και πρόσφατης ενέσιμης χρήσης (συγκριτικά με την Αττική). Στην ίδια περιοχή, επιπλέον, παρατηρείται σημαντικά χαμηλότερη μέση ηλικία έναρξης της ουσίας στους χρήστες κάνναβης (συγκριτικά με την Αττική και όλες μαζί τις λοιπές περιοχές).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Συμβουλευτική και θεραπεία για τις ουσιοεξαρτήσεις: Εξελίξεις και παρεμβάσεις

Κάλυψη

Το 2016 λειτουργούσαν στην Ελλάδα συνολικά 109 δομές θεραπείας και 42 συμβουλευτικά κέντρα για την αντιμετώπιση της ουσιοεξάρτησης, ενώ τα στοιχεία που παρουσιάζονται για το έτος αντιστοιχούν σχεδόν στο σύνολο των δομών που λειτουργούν στην Ελλάδα και ανταποκρίθηκαν στο σύστημα τεκμηρίωσης και πληροφόρησης του ΕΚΤΕΠΝ.

Το σύνολο των ατόμων που έλαβαν υπηρεσίες θεραπείας κατά το 2016 ανέρχεται στους 12.939, εκ των οποίων 9.851 (76%) βρίσκονταν σε θεραπεία φαρμακευτικής αντιμετώπισης της εξάρτησης, 2.428 (19%) σε «στεγνά» θεραπευτικά προγράμματα, ενώ 427 (3%) δέχτηκαν παρεμβάσεις στο πλαίσιο του σωφρονιστικού συστήματος.

Όσον αφορά τα συμβουλευτικά κέντρα που λειτουργούν στο πλαίσιο των «στεγνών» θεραπευτικών προγραμμάτων, το 2016 έλαβαν υπηρεσίες συμβουλευτικής συνολικά 4.740 άτομα, εκ των οποίων οι μισοί απευθύνθηκαν για πρώτη φορά, ενώ 1 στους 4 προχώρησε στην κυρίως φάση θεραπείας κάποιου προγράμματος. Επίσης, από τον Ιούνιο του 2016 μέχρι τον Ιούνιο του 2017, κατέθεσαν αίτηση για ένταξη σε θεραπεία φαρμακευτικής αντιμετώπισης της εξάρτησης στη Μονάδα Υποκατάστασης Άμεσης Πρόσβασης του ΟΚΑΝΑ στην Αθήνα συνολικά 544 άτομα, ενώ πραγματοποιήθηκαν συνολικά 902 εισαγωγές ατόμων στην μονάδα, εκ των οποίων 760 παραπέμφθηκαν στην κυρίως φάση θεραπείας του προγράμματος θεραπευτικής αντιμετώπισης της εξάρτησης στην Αττική.

Εξελίξεις κατά το 2016

Ο ΟΚΑΝΑ – στο πλαίσιο αναδιοργάνωσης των υπηρεσιών του – δημιούργησε την Α Μονάδα Υποκατάστασης Άμεσης Πρόσβασης στην Αθήνα, καθώς και την Μονάδα Εντατικής Ψυχοκοινωνικής Υποστήριξης στην Πάτρα, ενώ ανέστειλε τη λειτουργία του Κέντρου Ημέρας της Μονάδας Εφήβων ΑΤΡΑΠΟΣ στην Αθήνα.

Η θεραπευτική Μονάδα εξαρτήσεων της Β΄ Ψυχιατρικής Κλινικής του Πανεπιστημιακού Γενικού Νοσοκομείου ΑΤΤΙΚΟΝ ξεκίνησε να εξυπηρετεί και άτομα εξαρτημένα από ψυχοδραστικές ουσίες.

Τάσεις

Κατά την τελευταία επταετία 2010-2016, παρατηρείται μια τάση μείωσης τόσο του αριθμού των ατόμων που δέχονται τις υπηρεσίες των συμβουλευτικών κέντρων που λειτουργούν στο πλαίσιο των «στεγνών» θεραπευτικών προγραμμάτων, όσο και του αριθμού των ατόμων που προχωρούν στο στάδιο της κυρίως φάσης θεραπείας στα εν λόγω προγράμματα. Κατά την ίδια περίοδο και όσον αφορά τη φάση της κυρίως θεραπείας των «στεγνών» προγραμμάτων παρατηρείται μια τάση μείωσης του ποσοστού των ατόμων που ολοκληρώνουν τη θεραπεία και μια τάση αύξησης του ποσοστού των ατόμων που παραμένουν στο πρόγραμμα.

Κατά την τελευταία πενταετία 2012-2016, η τάση του αριθμού των θεραπευομένων στις μονάδες φαρμακευτικής αντιμετώπισης της εξάρτησης παρουσιάζει σταθεροποίηση, σε αντιδιαστολή με την τριετία 2010-2012, όπου ο αριθμός των θεραπευόμενων αυξήθηκε κατά 57,7%, λόγω του διπλασιασμού των μονάδων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Μολυσματικές ασθένειες και θάνατοι από τα ναρκωτικά

Περαιτέρω Ο αριθμός των νέων HIV διαγνώσεων που δηλώνονται στο ΚΕΕΛΠΝΟ και συνδέονται με την ενέσιμη χρήση ουσιών έχει σταθεροποιηθεί την τελευταία 3ετία στις περίπου 80 περιπτώσεις ετησίως, σαφώς χαμηλότερος συγκριτικά με την τριετία της επιδημικής έξαρσης της HIV λοίμωξης στην Αθήνα (2011-2013), αλλά και σημαντικά υψηλότερος συγκριτικά με την προ 2011 περίοδο. Ο αριθμός αυτός παραμένει ωστόσο σχετικά υψηλός, ενδεικτικό συνεχιζόμενης επιδημίας.

Η συνεχιζόμενη επιδημία της HIV λοίμωξης στην κοινότητα των ενέσιμων χρηστών, ιδιαίτερα στην περιοχή της Αττικής, αντανακλάται και στα στοιχεία ου ΕΚΤΕΠΝ για τα άτομα που εισέρχονται ετησίως στα προγράμματα απεξάρτησης/υποκατάστασης. Σύμφωνα με αυτά –αν και μειωμένος συγκριτικά με τα αμέσως προηγούμενα χρόνια–, ο επιπολασμός της λοίμωξης άγγιξε το 2016 στην περιοχή της Αττικής το 10%.

Παρά τις διακυμάνσεις τα ενδιάμεσα χρόνια, ο επιπολασμός της HCV λοίμωξης (anti-HCV θετικό) στους ενέσιμους χρήστες που εντάσσονται στη θεραπεία κυμαίνεται σε εθνικό επίπεδο την πενταετία 2012-2015 περίπου στο 66%, σημαντικά υψηλότερος της προηγούμενης αντίστοιχης περιόδου (~58%). Υψηλά επίπεδα στην HCV λοίμωξη είναι ενδεικτικά της συνεχιζόμενης υιοθέτησης ενέσιμης συμπεριφοράς υψηλού κινδύνου στον πληθυσμό αυτόν.

Σύμφωνα με τα δεδομένα του ΕΚΤΕΠΝ, ο επιπολασμός της HCV και της HBV λοίμωξης παρουσιάζεται σημαντικά υψηλότερος στα άτομα που αναφέρουν τουλάχιστον ένα περιστατικό φυλάκισης. Είναι ενθαρρυντικό ότι από το 2017 υλοποιείται από την Ελληνική Επιστημονική Εταιρεία Έρευνας του AIDS και Σεξουαλικά Μεταδιδόμενων Νοσημάτων (σε συνεργασία με το Σύλλογο Ασθενών Ήπατος Ελλάδος ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ) στο νοσοκομείο και τη φυλακή του Κορυδαλλού ειδικό πρόγραμμα, το οποίο μεταξύ άλλων, στοχεύει στην εκτίμηση των επιπέδων της HCV λοίμωξης στους κρατούμενους με ιστορικό χρήσης ουσιών.

Είναι αξιοσημείωτο ότι στον Ν. Θεσσαλονίκης παρατηρείται υψηλότερο ποσοστό ατόμων κάτω των 25 ετών που είναι antiHIV-θετικοί συγκριτικά με τα άτομα μεγαλύτερων ηλικιών (δείκτης πιθανής επιδημικής έξαρσης στην περιοχή), ενώ επιπλέον στην ίδια περιοχή και ο επιπολασμός της HCV λοίμωξης είναι υψηλότερος (συγκριτικά με την περιοχή της Αττικής) και ιδιαίτερα μεταξύ των ενέσιμων χρηστών που αναφέρουν ως κύρια ουσία τα διεγερτικά (συγκριτικά με τους χρήστες ηρωίνης/οπιουειδών). Δεδομένου ότι η περιοχή δεν καλύπτεται από προγράμματα μείωσης της βλάβης, η λήψη άμεσων προληπτικών μέτρων για την αποτροπή της ευρείας μετάδοσης του HIV στην κοινότητα των χρηστών στην Θεσσαλονίκη κρίνεται επιτακτική.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Ανταπόκριση στα προβλήματα υγείας των χρηστών

Λόγω της διακοπής της λειτουργίας της Κινητής Μονάδας του ΟΚΑΝΑ καταγράφεται μειωμένος αριθμός επειγόντων περιστατικών το 2016 (N=414) σε σχέση με το 2015 (N=879).

Το 2017 εκδόθηκε το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την αντιμετώπιση της Ηπατίτιδας C σε ευάλωτους πληθυσμούς οι οποίοι παρουσιάζουν υψηλό ποσοστό επιπολασμού της νόσου μεταξύ των οποίων και οι ΧΕΝ, με σκοπό την ανάδειξη της σπουδαιότητας της Ηπατίτιδας C ως πρόβλημα δημόσιας υγείας και τη σημασία της έγκαιρης διάγνωσης και επιτήρησης της.

Το 2016 ανακόπηκε η μείωση του αριθμού των συρίγγων η οποία ξεκίνησε από το 2014, και σημειώθηκε αύξηση της τάξεως του 27% σε σχέση με το 2015. Η διανομή μεγαλύτερου αριθμού συρίγγων κατά το έτος αναφοράς οφείλεται 1) στην πρωτοβουλία των φορέων απεξάρτησης και των οργανισμών που αναπτύσσουν δράσεις για ΧΕΝ να αυξήσουν τον μέσο όρο συρίγγων ανά ΧΕΝ (κάλυψη σε σύριγγες) στη χώρα μας ο οποίος είναι χαμηλός σε σχέση με τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (N=200 σύριγγες ανά ΧΕΝ) και 2) στη δημιουργία ενός νέου προγράμματος συρίγγων στην Αθήνα από τον ΣΟΕ ΘΕΤΙΚΗ ΦΩΝΗ.

Σύμφωνα με τα στοιχεία, κατά την τελευταία πενταετία (2012-2016) ο αριθμός των HIV θετικών ΧΕΝ που λαμβάνουν αντιρετροϊκή θεραπεία αυξάνεται συνεχώς κυρίως λόγω της παραμονής αυτών των ατόμων στην θεραπεία.

Τα στοιχεία, τα τελευταία χρόνια σημαντικό ποσοστό ατόμων υπό θεραπεία έχουν διαγνωσθεί για κάποιο ψυχιατρικό πρόβλημα (2013: 25,0%, 2014: 29,0%, 2015: 26,7%, 2016: 27,6%), γεγονός που υπογραμμίζει την αυξανόμενη ευαισθητοποίηση των θεραπευτικών προγραμμάτων στην παρουσία ψυχιατρικής συννοσηρότητας στα εξαρτημένα άτομα και στην διερεύνηση για τη διάγνωσή της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Κοινωνικές προεκτάσεις της χρήσης: Η παράνομη αγορά των ναρκωτικών

Ο αριθμός των κατηγορηθέντων ατόμων που υπάγονται στον ισχύοντα νόμο παρουσίασε αύξηση κατά την εξαετία 2011-2016.

Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων του Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθηνών (Μονομελές και Τριμελές) για το ημερολογιακό έτος 2016 (Ιανουάριος 2016-Δεκέμβριος 2016), εισήχθησαν σε δίκη στα Δικαστήρια Ανηλίκων Αθηνών (Μονομελές και Τριμελές) 127 συνολικά κατηγορούμενοι ανήλικοι, με την κατηγορία ότι τέλεσαν παράβαση του Κώδικα Νόμου για τα Ναρκωτικά (ΚΝΝ), ενίοτε σε συνδυασμό και με άλλη πράξη.

Ο συνολικός αριθμός των κρατουμένων καθώς επίσης και το ποσοστό των κρατουμένων για παράβαση του νόμου Περί ναρκωτικών παρουσιάζει αύξηση κατά το χρονικό διάστημα 2004-2009 και διαρκή μείωση κατά τη χρονική περίοδο 2010-2017.

Για το έτος 2015 παρατηρήθηκε σημαντική μείωση των κατασχεθέντων ποσοτήτων ηρωίνης. Πρόκειται για τα χαμηλότερα επίπεδα κατασχέσεων της τελευταίας 9ετίας, Ο αριθμός των κατασχεθεισών ποσοτήτων κοκαΐνης κατά το έτος 2016 ήταν ελαφρώς αυξημένος συγκριτικά με το έτος 2015, παραμένοντας όμως σε χαμηλά επίπεδα για την τελευταία 3ετία. Η συνολική ποσότητα κάνναβης που κατασχέθηκε στη χώρα μας το 2016 παρουσίασε αισθητή μείωση σε σχέση με τον αριθμό των κατασχέσεων του 2015.

Η πλειονότητα των κατασχέσεων ηρωίνης σε επίπεδο επικράτειας παρατηρήθηκαν στην Περιφέρεια Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας. Όσον αφορά στις κατασχέσεις κάνναβης οι Περιφέρειες Αττικής και Ηπείρου παρουσιάζουν τους μεγαλύτερους αριθμούς κατασχέσεων. Ο μεγαλύτερος αριθμός κατασχέσεων στα φυτά ινδικής κάνναβης πραγματοποιήθηκε στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.

Η σημαντική αύξηση στον αριθμό των νέων ψυχοδραστικών ουσιών που εντοπίζονται για πρώτη φορά στη χώρα μας, ξεκίνησε το 2015 και ανακόπηκε κατά το έτος αναφοράς κατά τη διάρκεια του οποίου ταυτοποιήθηκε μικρότερος αριθμός νέων ουσιών (N=15) σε σχέση με τα δύο προηγούμενα έτη (2015: 17, 2016: 24).

Το 2017 εντοπίστηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση η νέα καθιόνη *N*-propylnorpentadronone.

Κατά το έτος αναφοράς, τα προϊόντα που περιέχουν συνθετικά κανναβινοειδή πωλούνταν χωρίς ενδείξεις (χωρίς εμπορικές ονομασίες) με αποτέλεσμα η απόσυρση τους από την αγορά ως επικίνδυνα για τη δημόσια υγεία να συναντά δυσκολίες.

Η μέγιστη περιεκτικότητα σε δραστική ουσία στα δείγματα ηρωίνης κατά το έτος 2016 ήταν 41,6%, επίπεδα μειωμένα κατά το ήμισυ συγκριτικά με το 2015. Επιπλέον, η μέση περιεκτικότητα σε δραστική ουσία των δειγμάτων κοκαΐνης ήταν 75,0%, επίπεδα παραπλήσια με τα αντίστοιχα του 2015.

Τη φθηνότερη μέγιστη λιανική τιμή πώλησης μετά το 2008 έλαβε η ηρωίνη κατά τη τριετία 2014-2016. Η μέγιστη λιανική τιμή πώλησης της κοκαΐνης σταθεροποιήθηκε μετά το έτος 2012, όπως αντίστοιχα στο χρονικό διάστημα 2014-2016 η ελάχιστη λιανική τιμή πώλησης της παρέμεινε σταθερή. Επιπλέον, η μέγιστη τιμή πώλησης της κατεργασμένης κάνναβης παρουσίασε σταθεροποίηση μετά την αυξητική μεταβολή της τάξεως των 10€ συγκριτικά με τη χρονική περίοδο 2012-2014.

Τόσο η μέγιστη όσο και η ελάχιστη τιμή λιανικής πώλησης των δισκίων Έκστασης για το 2016 παρουσίασαν τις χαμηλότερες τιμές μετά το έτος 2002. Επιπλέον, η ελάχιστη και η μέγιστη τιμή λιανικής πώλησης των δόσεων LSD παρέμειναν αμετάβλητες μεταξύ των ετών 2012 και 2016.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

Ανταπόκριση στα κοινωνικά προβλήματα της χρήση

Το 2016 ο συνολικός αριθμός των ατόμων που δέχτηκαν υπηρεσίες κοινωνικής επανένταξης ανήλθε στα 659 άτομα.

Κατά το ακαδημαϊκό έτος 2015-2016, συνολικά 511 άτομα παρακολούθησαν τις 19 εκπαιδευτικές δομές που λειτουργούσαν στη χώρα, ενώ 168 άτομα παρακολούθησαν προγράμματα κατάρτισης που παρείχαν 19 δομές κοινωνικής επανένταξης.

Σχεδόν τα μισά άτομα (48%) εξακολουθούν να βρίσκονται στα προγράμματα κοινωνικής επανένταξης μέχρι το τέλος του 2016, ενώ ποσοστό 31% ολοκλήρωσε το πρόγραμμα.

Το 2016, εντός περιβάλλοντος φυλακής, επτά θεραπευτικά προγράμματα υλοποίησαν παρεμβάσεις σε 17 συνολικά φυλακές και σε σύνολο 1.738 κρατουμένων, εκ των οποίων οι 94 ολοκλήρωσαν την παρακολούθηση και εντάχθηκαν σε πρόγραμμα θεραπείας εκτός σωφρονιστικού πλαισίου διακόπτοντας την κράτησή τους υπό όρους ή με αναστολή. Επιπλέον, συνολικά 332 κρατούμενοι δέχτηκαν τις υπηρεσίες θεραπευτικών προγραμμάτων που λειτουργούν μέσα στις φυλακές.

Εκτός περιβάλλοντος φυλακής, στα δύο συμβουλευτικά κέντρα που λειτουργούν για αποφυλακισμένους χρήστες συνολικά 142 άτομα δέχτηκαν υπηρεσίες συμβουλευτικής, ενώ στα 3 προγράμματα θεραπείας που λειτουργούν στη χώρα για την ίδια κατηγορία ατόμων ο αριθμός αυτός ανήλθε σε 95 άτομα. Τέλος, ο συνολικός αριθμός των ατόμων που δέχτηκαν τις υπηρεσίες των τριών κέντρων κοινωνικής επανένταξης για αποφυλακισμένους ήταν 64.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11

Οινοπνευματώδη: Χρήση και Εξάρτηση

Σύμφωνα με τα ερευνητικά στοιχεία σε αντιπροσωπευτικό δείγμα από το γενικό πληθυσμό, σχεδόν ένας στους 4 ερωτώμενους (23,3%) ηλικίας 18-64 ετών ανέφερε ότι έζησε ως παιδί ή έφηβος με κάποιον που έπινε ήταν 'βαρύς πότης'.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται τάση μείωσης στη μέση μηνιαία δαπάνη για αγορά οινοπνευματωδών με αποτέλεσμα αντίστοιχη τάση μείωσης της μέσης μηνιαίας ποσότητας οινοπνευματωδών η οποία αποκτάται από τα Ελληνικά νοικοκυριά.

Σε σχέση με τα προηγούμενα έτη, σημαντική είναι η μείωση, ιδιαίτερα στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, των Προγραμμάτων Αγωγής Υγείας του Υπουργείου Παιδείας για την πρόληψη νόμιμων ουσιών, καθώς το σχολικό έτος 2015-2016 οι εξαρτήσεις δεν αποτέλεσαν προτεραιότητα στην υλοποίηση προγραμμάτων Αγωγής Υγείας. Από την άλλη μεριά, το ίδιο σχολικό έτος, η δράση των Κέντρων / φορέων Πρόληψης στα σχολεία για την πρόληψη νόμιμων ουσιών αυξήθηκε σε σχέση με τα προηγούμενα σχολικά έτη.

Το 2016 στο πλαίσιο στο πλαίσιο της Κοινής Δράσης για το Αλκοόλ, όπου από την Ελλάδα συμμετέχει το ΕΠΙΨΥ, εκδόθηκε ένας οδηγός με καλές πρακτικές με παρεμβάσεις ενημέρωσης του κοινού, σχολικές παρεμβάσεις και έγκαιρης παρέμβασης, όπου υπάρχει και παράδειγμα ελληνικής παρέμβασης πρόληψης.

Το ποσοστό ανεργίας (26,9%) των ατόμων που εισήλθαν σε θεραπεία το 2016 για προβλήματα από τη χρήση αλκοόλ ήταν χαμηλότερο σε σύγκριση με τα προηγούμενα πέντε χρόνια (2011:30,0%, 2012:29.1%, 2013:33.1%, 2014:35.7%, 2015:35,0%).

Σχεδόν διπλάσιο ποσοστό πρόσφατης χρήσης παράνομων ουσιών (8,4%) παρατηρήθηκε μεταξύ των ατόμων που εισήλθαν σε θεραπεία για προβλήματα από τη χρήση αλκοόλ το 2016 σε σύγκριση με το 2011 (4,6%).

Κατά την περίοδο 2011-2016, ο αριθμός των υπό θεραπεία ατόμων ήταν αυξανόμενος επειδή σταδιακά αυξανόταν ο αριθμός των θεραπευτικών υπηρεσιών που απευθύνονται σε άτομα τα οποία αντιμετωπίζουν προβλήματα από τη χρήση αλκοόλ.

Το 2016, περίπου 3.000 άτομα με προβλήματα από τη χρήση αλκοόλ έλαβαν υπηρεσίες από όλες τις δομές συμβουλευτικής και θεραπείας της χώρας μας.

Το ποσοστό των θεραπευομένων με διαγνωσμένο ψυχιατρικό πρόβλημα (24,7%) ήταν υψηλότερο το 2016 σε σχέση με τα δύο προηγούμενα έτη (2015:21,5%, 2014:23,0%).

Τα ποσοστά θανατηφόρων τροχαίων λόγω μέθης μειώθηκαν το 2016 (22,2%) συγκριτικά με τα δύο προηγούμενα έτη (2015:27,6%, 2014:28,5%).

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

*«Το φθινόπωρο είναι μια δεύτερη άνοιξη,
όταν κάθε φύλλο είναι ένα λουλούδι»
Αλμπέρ Καμί*

Το 2016 και το 2017 υπήρξαν έτη με πλούσιο νομοθετικό και θεσμικό έργο στον τομέα των ναρκωτικών.

Η νομιμοποίηση των φαρμακευτικών σκευασμάτων κάνναβης το 2017 ακολούθησε τη νομιμοποίηση της βιομηχανικής κάνναβης που έγινε το 2016, ανοίγοντας και στην Ελλάδα τη μεγάλη συζήτηση για την ψυχαγωγική χρήση της κάνναβης.

Το Υπουργείο Υγείας εκπόνησε σχέδιο δράσης για τις εξαρτήσεις με στόχους τη διασφάλιση της πρόσβασης των εξαρτημένων σε πρόγραμμα θεραπείας, τη γεωγραφική κάλυψη όλης της επικράτειας και τη φροντίδα των ευάλωτων πληθυσμών.

Προτεραιότητα αποτελεί η συνεργασία των αρμόδιων φορέων – γίνεται έτσι πράξη η πολλάκις διαπιστωμένη ανάγκη συνέργειας των φορέων για την καλύτερη εξυπηρέτηση των αναγκών των χρηστών και των εξαρτημένων.

Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα ναρκωτικά που είχε εκπονήσει η Εθνική Επιτροπή Σχεδιασμού και Συντονισμού για την Αντιμετώπιση των Ναρκωτικών το 2014, δεν εγκρίθηκε ποτέ και δεν εφαρμόστηκε. Η Επιτροπή επαναλειτούργεί από τον Ιανουάριο του 2018 με εντολή την εκπόνηση νέου Εθνικού Σχεδίου Δράσης, προσδοκώντας αυτό να έχει καλύτερη τύχη.

Κάνναβη: φάρμακο ή δηλητήριο;

Παρότι η ηρωίνη συνεχίζει να αποτελεί την κυριότερη ουσία των αιτούντων θεραπείας, οι χρήστες κάνναβης τριπλασιάστηκαν την τελευταία δεκαετία. Η αύξηση των ατόμων με προβλήματα από τη χρήση κάνναβης δεν είναι νέο φαινόμενο. Έχει ξαναειπωθεί ότι αυτό πιθανότατα οφείλεται τόσο στην αυξημένη διεισδυτικότητα του συστήματος μείωσης της ζήτησης όσο και στην αυξημένη δραστηριότητα της κάνναβης τα τελευταία χρόνια.

Πρόσφατες έρευνες καταδεικνύουν την επικινδυνότητα της συστηματικής χρήσης, ιδιαίτερα όταν αυτή ξεκινά σε νεαρή ηλικία (Marwaha et al. 2017, Raver et al. 2017). Από την άλλη μεριά, εξ ίσου μεγάλος αριθμός ερευνών τεκμηριώνουν την φαρμακευτική ιδιότητα της ουσίας και την ένδειξή της για διάφορες ασθένειες και κυρίως την αναλγητική και μυοχαλαρωτική της δράση (Boehnke et al. 2016, Borgelt et al. 2013, Clark et al. 2004, Cudmore et al. 2015, Talleyrand & Abrams 2016).

Τόσο τα παραπάνω όσο και ο πρόσφατος νόμος για τη νομιμοποίηση της φαρμακευτικής κάνναβης στην Ελλάδα έχουν πυροδοτήσει έναν ενδιαφέροντα μακρύ δημόσιο διάλογο, ο οποίος επεκτείνεται και στη ψυχαγωγική χρήση της ουσίας. Είναι πολλοί οι παράγοντες που πρέπει να ληφθούν υπόψη σε μια τέτοια συζήτηση. Πάντως, οι παρενέργειες που όλα τα ισχυρά φάρμακα έχουν δεν εμποδίζουν τη χορήγηση και τη συνταγογράφησή τους.

Πόσοι είναι τελικά οι χρήστες ουσιών σε αυτήν τη χώρα;

Οι επιδημιολογικές έρευνες στο γενικό πληθυσμό είναι ο πλέον αξιόπιστος δείκτης της επικράτησης της χρήσης σε μια χώρα ή περιοχή. Στην Ελλάδα, η τελευταία τέτοιου είδους έρευνα έγινε το 2004 από το ΕΠΙΨΥ. Δεν επαναλήφθηκε λόγω έλλειψης χρηματοδότησης. Τα από δεκαετίας και πλέον «ιστορικά»

στοιχεία για τη χρήση, συνιστούν έλλειμμα για το ΕΚΤΕΠΝ στην προσπάθειά του να αποτυπώσει την κατάσταση του προβλήματος.

Αντίθετα, οι έρευνες στο μαθητικό πληθυσμό συνεχίζονται μέσα από τη συμμετοχή του ΕΠΙΨΥ στις διεθνείς ομάδες (ESPAD και HBSC) και εμφανίζουν αυξητικές τάσεις στη χρήση, κυρίως της κάνναβης.

Αναφορικά με τους ενέσιμους χρήστες, σταθερός παραμένει ο αριθμός τους από το 2010 –γύρω στους 17.000– από τους οποίους οι 8.500 περίπου βρίσκονται στην Αττική.

Θεραπεία: εισαγωγές και θεραπευόμενοι

Αυξημένος είναι ο αριθμός των ατόμων που αιτήθηκαν θεραπείας το 2016, σε σύγκριση με το 2015 λόγω της διάθεσης νέων θέσεων από τον ΟΚΑΝΑ στο πρόγραμμα υποκατάστασης στην Αττική. Στα άτομα αυτά, συνεχίζεται και τη χρονιά αυτή, η πτωτική τάση στην ενέσιμη χρήση, στην πρόσφατη χρήση και στην κοινή χρήση σύριγγας. Όσον αφορά την κοινή χρήση, ενδεχομένως συμβάλλει στη μείωση ο αυξημένος αριθμός στις σύριγγες που διανεμήθηκαν από τα προγράμματα δουλειάς στο δρόμο.

Τα άτομα που βρίσκονταν ήδη σε θεραπεία το 2016 στις 109 δομές θεραπείας της χώρας ανέρχονται στα 12.279, από τα οποία τα 9.851 παρακολουθούν θεραπεία υποκατάστασης. Το πρόγραμμα διαθέτει 53 μονάδες σε όλη την Ελλάδα (8 μονάδες μεθαδόνης και 45 βουπρενορφίνης).

Οι διαρθρωτικές αλλαγές που υλοποίησε ο ΟΚΑΝΑ το 2016 και συνεχίζονται και το 2017, επανέφεραν τη λίστα αναμονής σε πολύ χαμηλά επίπεδα και φαίνεται ότι το 2017 σχεδόν εκμηδενίζεται.

Πόσο αποτελεσματικές είναι οι παρεμβάσεις Πρόληψης;

Η χρήση ουσιών στον μαθητικό πληθυσμό δείχνει αυξητική τάση. Αυτός όμως δεν είναι επαρκής δείκτης ως απάντηση σε αυτό το ερώτημα. Η εξωτερική αξιολόγηση των παρεμβάσεων θα μπορούσε να δώσει πιο τεκμηριωμένη απάντηση. Στην Ελλάδα δεν έχει γίνει ποτέ σοβαρή συζήτηση πάνω στην αξιολόγηση στον τομέα των ναρκωτικών τουλάχιστον. Το Υπουργείο Υγείας στο Σχέδιο Δράσης του για την ενίσχυση και δημιουργία υπηρεσιών στις περιφέρειες προβλέπει την αξιολόγησή τους, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η αξιολόγηση είναι εγγυημένη, ούτε ότι οι υπάρχουσες παρεμβάσεις πρόληψης θα περιληφθούν σε αυτήν. Το Σχέδιο Δράσης του Υπουργείου Υγείας φαίνεται να δίνει προτεραιότητα στη θεραπεία και στη μείωση της βλάβης, και η πρόληψη φαίνεται να καταλαμβάνει μικρότερη σημασία.

Το Υπουργείο Παιδείας, μέσα από τα προγράμματα αγωγής υγείας ασχολείται με την Πρόληψη ολιστικά και σφαιρικά, εντάσσοντάς την στα θέματα ψυχοκοινωνικής υγείας. Αυτό είναι ίσως πιο ορθολογιστικό από την απόλυτη επικέντρωση στα ναρκωτικά, αφού το ψυχοκοινωνικό υπόβαθρο της χρήσης έχει πολλά κοινά σημεία με αυτό άλλων προβλημάτων, όπως ο σχολικός εκφοβισμός, ο ρατσισμός, η ψυχική υγεία, κ.α.

Τα Κέντρα Πρόληψης αύξησαν τις παρεμβάσεις τους στα σχολεία με θέμα το αλκοόλ. Η παρέμβαση του Κέντρου Πρόληψης Κηφισιάς ΠΡΟΝΟΗ «Είμαι κι εγώ στην πρόληψη» περιλαμβάνεται ως καλή πρακτική στον οδηγό που εξέδωσε η Κοινή Δράση για το αλκοόλ του ευρωπαϊκού προγράμματος RARHA.

Ο ΟΚΑΝΑ έδωσε έμφαση και στην Πρόληψη πραγματοποιώντας το 2016 εκπαιδευτικούς κύκλους στα στελέχη των Κέντρων Πρόληψης.

Νέες ψυχοδραστικές ουσίες στην Ελλάδα

Τα τελευταία χρόνια αυξάνεται και στην Ελλάδα ο αριθμός των νέων ψυχοδραστικών ουσιών που εντοπίζονται.

Τα συνθετικά κανναβινοειδή, δηλαδή ουσίες λειτουργικά παρεμφερείς με τη Δ-9- τετραϋδροκανναβινόλη (THC), με παραισθησιογόνο, υπνωτική ή κατασταλτική δράση, διατίθενται στην Ελλάδα σε «φιλικατζίδικα» 24ωρης λειτουργίας. Δέκα (10) τέτοια καταστήματα έχουν εντοπιστεί από τις Διωκτικές Αρχές μεταξύ των ετών 2015-2017. Ανιχνεύονται επίσης φυτικά μίγματα, όπως ο καπνός, που έχουν ψεκαστεί με συνθετικά κανναβινοειδή. Η απόσυρση από την αγορά τέτοιων σκευασμάτων είναι δύσκολη επειδή πωλούνται χωρίς ενδείξεις. Παρόλες τις δυσκολίες, το 2017 εντοπίστηκε χώρος παρασκευής και

τυποποίησης φυτικών αποσπασμάτων τα οποία περιείχαν συνθετικά κανναβινοειδή σε περιοχή της Αθήνας.

Αλκοόλ

Αυξάνονται οι αιτούντες θεραπεία για προβλήματα από την κατάχρηση οινοπνευματωδών ως επακόλουθο της αύξησης θεραπευτικών υπηρεσιών. Στα άτομα αυτά, το ποσοστό παράλληλης χρήσης ναρκωτικών διπλασιάστηκε τα τελευταία 5 χρόνια.

Μειώνονται οι δαπάνες των ελληνικών νοικοκυριών για την κατανάλωση αλκοόλ, φαίνεται όμως να αυξάνεται η χρήση των ηρεμιστικών (βενζοδιαζεπινών) στην Αττική όπως δείχνουν πρόσφατα στοιχεία από την βιολογική ανάλυση λυμάτων.

Επιμύθιο

Ξεκίνησαν μεγάλες αλλαγές στο τοπίο των ναρκωτικών στη χώρα μας, άλλες για να επιλύσουν χρονίζοντα προβλήματα κι άλλες ως εναρμόνιση με την ευρωπαϊκή και διεθνή πραγματικότητα.

Ωστόσο, κάποια ερωτήματα παραμένουν: ποια είναι η εθνική πολιτική για τα ναρκωτικά; Θα υπάρξει ποτέ εγκεκριμένη εθνική στρατηγική και σχέδιο δράσης; Θα αποκτήσουμε ποτέ «κουλτούρα αξιολόγησης»; Ο τρόπος που αντιμετωπίζουμε τις προκλήσεις στον τομέα των ναρκωτικών φέρνει τα επιθυμητά αποτελέσματα;

Ίσως θα πρέπει να ξεκινήσουμε αυτοκριτικά: πόσο εμείς, οι εργαζόμενοι, οι φορείς του συστήματος «μπλοκάρουμε», συνειδητά ή ασυνείδητα, την επίλυση των προκλήσεων; Πόσοι από εμάς μπορούμε να σκεφτούμε «έξω από το κουτί»;

Να αποδεχτούμε το παράλογο ή να αγκαλιάσουμε την αμφισβήτηση; Ας ξαναδιαβάσουμε τον Καμί στον «Μύθο του Σίσυφου».

Δείτε επίσης στην ιστοσελίδα του ΕΠΙΨΥ
Ελληνική Βιβλιογραφία για τα Ναρκωτικά και το Αλκοόλ 2017

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ
ΝΕΥΡΟΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΑΚΡΙΒΕΙΑΣ «ΚΩΣΤΗΣ ΣΤΕΦΑΝΗΣ»
Διευθυντής: Ε.Σ. Πατσούρης

Επιμέλεια Έκδοσης: Πετρούλα Πρασά

Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά (ΕΚΤΕΠΝ)

ΕΤΟΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ: 2 0 1 7

Copyright: (ΕΠΙΨΥ) 2018
Σωρανού του Εφεσίου 2, 115 27, Παπάγου.
Issn: 1792 6289

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΑΣ,
ΝΕΥΡΟΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΑΚΡΙΒΕΙΑΣ «ΚΩΣΤΗΣ ΣΤΕΦΑΝΗΣ» (ΕΠΙΨΥ)

Ιούνιος 2018

ΤΘ 66 517, ΤΚ 156 01 Παπάγου

Τηλέφωνο: 210 6536902

Fax: 210 6537273

E-mail: ektepn@ektepn.gr

www.ektepn.gr

DESKTOP PUBLISHING: Ε. ΒΛΑΣΣΟΠΟΥΛΟΥ – Π. ΠΡΑΣΣΑ

ISSN: 792 6297

Αποποίηση ευθύνης: Το ΕΚΤΕΠΝ δεν είναι σε θέση να εγγυηθεί την ακρίβεια των πληροφοριών που προέχονται από εξωτερικές πηγές και δεν φέρει ευθύνη για τις συνέπειες που θα μπορούσαν να προκύψουν από τη χρήση τους.